

बैठक नं. २५६(३)१६

मिति २०७७।०८।११

निर्णय

१. यस आयोगको मिति २०७३।०१।३१ को बैठकको निर्णयानुसार सबै जिल्ला प्रशासन कार्यालयका प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २० बमोजिम प्रत्यायोजित अधिकारमा संशोधन गरी देहायको अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने :
- क) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५ को उपदफा (३) र (४) तथा सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ बमोजिम प्रत्येक तीन/तीन महिनामा स्वतः प्रकाशन (Pro-Active Disclosure) नियमित प्रकाशन गर्न तहाँ जिल्लाका सबै सरकारी कार्यालय, स्थानीय तह र सार्वजनिक निकायहरूलाई (सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा २(क)) सरकारी कार्यालय, स्थानीय तह र सार्वजनिक निकायहरूलाई आदेश दिने ।
- ख) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ६ र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम २४क बमोजिम तहाँ जिल्लाका सबै सरकारी कार्यालय, स्थानीय तह तथा सार्वजनिक निकायमा सूचना अधिकारी तोक्न र तहाँ पदाधिकारीको नाम, सम्पर्क र फोटो सहित विवरण फ्लेक्स बोर्ड (Flex Board) लगायतको उपयुक्त माध्यमद्वारा सार्वजनिक गर्न आदेश दिने ।
- ग) सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ ख(४) मा सार्वजनिक निकायमा परेको सूचनाको माग सम्बन्धी निवेदन र सो उपर सूचना दिएको विषयलाई पनि ३/३ महिनामा सार्वजनिक गर्नुपर्ने व्यवस्था भए बमोजिम तहाँ जिल्लाका उल्लेखित सबै सरकारी कार्यालय, स्थानीय तह तथा सार्वजनिक निकायहरूमा पर्ने निवेदन र सो बमोजिम सूचना उपलब्ध गराईएको वा इन्कार गरिएको विवरणको छुट्टै अभिलेख राख्न आदेश दिने ।
२. सूचनाको हक सम्बन्धी कानून बमोजिम सार्वजनिक निकायमा सूचना माग गर्न जाने सूचना मागकर्ताको संरक्षण गर्न र सूचना माग गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा कुनै सार्वजनिक निकायमा सूचना मागको निवेदन दर्ता हुन नसकेको अवस्थामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले सम्बन्धित सार्वजनिक निकायलाई निवेदन दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
३. नेपालमा पहिलो पटक तत्कालीन नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ मा मौलिक हकको रूपमा धारा १६ मा सूचनाको हकलाई समावेश गरिएको थियो । त्यसपछि नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा बिस्तार गरी धारा २७ मा व्यवस्था गरियो । यसै संवैधानिक सूचनाको हकलाई प्रभावकारी रूपमा प्रचलन गराउन छुट्टै कानूनको निर्माण गरिएको हो । बर्तमान नेपालको संविधानले पनि यसलाई निरन्तरता दिएको छ ।
- नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्न संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पुरा गर्न संविधान जारी भएको उल्लेख गरिएको छ । संविधान बमोजिम नेपालको सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ता नेपाली जनतामा निहित रहेको छ । यसैगरी संविधानको धारा २७ मा सूचनाको हकअन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र पाउने हक हुनेछ

/// * 7

भन्ने व्यवस्था छ। यसरी नागरिकलाई सूचनाको हकको प्रत्याभूति प्रदान गरिएकोले संविधानको यस धाराको कार्यान्वयनका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ जारी भएको हो।

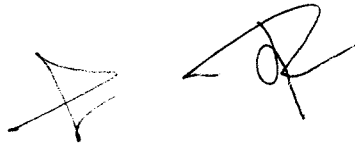
सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले नेपाली नागरिकको सूचनाको हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलन गराउन एक स्वतन्त्र राष्ट्रिय सूचना आयोग रहने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ मा राज्यका काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धति अनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई नागरिक प्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आमनागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज बनाउन, राज्य र नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्बन्धनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न यो ऐन बनाउन परेको उल्लेख गरेको छ।

नागरिकको सूचना पाउने अधिकारको लागि गठन भएको आयोगले यस बीचमा थुप्रै महत्वपूर्ण कार्यहरू सम्पन्न गरेको छ। सूचनाको हकलाई संघदेखि स्थानीय तहसम्मका सार्वजनिक निकाय, नागरिक तथा सूचनाको हकका अभियन्ताहरूसम्म पुर्याउने तथा सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्न गराउन उत्प्रेरित गरेको छ। आयोगमा प्राप्त उजुरीहरूको फछ्यौट दर ९५ प्रतिशतभन्दा बढी छ। नियमित रूपमा आयोगले अन्तरक्रिया तथा अन्य कार्यक्रमहरू मार्फत सूचनाको हक, कानूनी व्यवस्था तथा प्रयोगका बारेमा सचेतना गराउने काम गरिरहेको छ। संविधान र कानूनले प्रत्याभूत गरेको सूचना प्राप्त गर्ने अधिकारको अधिकाधिक सदुपयोग गर्न आमनागरिकलाई आयोगले उत्प्रेरित गर्दै आएको छ।

नेपालको संविधानले तीन तहको शासकीय संरचनाको व्यवस्था गरे बमोजिम सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ मा संसोधन गरी प्रदेश तथा स्थानीय तहमा रहेका सार्वजनिक निकायहरूलाई पनि यसको कार्यक्षेत्रभित्र पारे पश्चात यसरी प्रदेश तथा स्थानीय तहमा गठन हुने सार्वजनिक निकायहरूमा सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयन गराई संविधानले कायम गरेको सार्वजनिक निकायहरूमा रहने सूचनामा सर्वसाधारण नागरिकको पहुँच पुर्याई सुशासनको अनुभूति दिनु पर्ने चुनौति थपिएको छ। आगामी दिनहरूमा आयोगको ध्यान तथा कार्यक्रमहरू यस तर्फ निर्देशित हुन आवश्यक भएको छ। नयाँ संविधानले अंगिकार गरेको तीन तहको शासकीय स्वरूप अनुरूप प्रदेश तथा स्थानीय तहका सार्वजनिक निकायहरूमा केहि हदसम्म सचेतनाका कार्यक्रम भएको भए पनि थप सचेतनामूलक कार्यक्रमको आवश्यकता छ। यसका लागि सातै प्रदेश र ७५३ स्थानीय तहका वडा तहसम्मै पुर्याउन जरुरी छ। सूचनाको हक सम्बन्धी कानूनले सूचना माग्न पाउने र प्राप्त गर्ने हक नागरिकलाई दिएको छ। अहिलेसम्म सामान्यतः सूचनाको हकको प्रयोग सञ्चारकर्मी र अभियन्ताहरूले बढी प्रयोग गरेको पाइन्छ। नागरिक तहसम्म पुर्याउन सकियो भने मात्र सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनले गरेको व्यवस्थाको सार्थकता हुनेछ।

आयोगमा प्राप्त हुने पुनरावेदनको संख्या हेर्ने हो भने दिनानु दिन यो संख्या बढिरहेको अवस्था छ। आयोगमा प्राप्त पुनरावेदनहरूको संख्या र प्रकारको अध्ययन गर्ने हो भने गत वर्ष ५० प्रतिशत भन्दा बढी पुनरावेदन स्थानिय तहसंग सम्बन्धित छन। यसबाट संघियताको कार्यान्वयन भैरहेको र नागरिकसंग सिधै सम्पर्क र काम हुने भएको कारणबाट पनि स्थानीय तहमा धेरै सूचना माग हुने गरेको स्पष्ट छ। नेपाल सरकारले पटक पटक विभिन्न माध्यमबाट सुशासन कायम गर्न प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको र सुशासन कायम गर्नका लागि अत्यन्त आवश्यक संविधानले नै सुरक्षित गरेको सूचनाको हकलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न पर्ने आवश्यकता रहेको तथ्य यथार्थ हो। संघियता कार्यान्वयनसंगै सार्वजनिक निकायहरूको संख्या बृद्धि भैरहेको अवस्था छ। राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई

५५

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले पुनरावेदन सुन्ने निकायका रूपमा मात्र नलेई सूचनाको हकको सम्बर्द्धन, प्रबर्द्धन र प्रचलन गर्ने गराउने जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। प्रभावकारी रूपमा जिम्मेवारी निर्वाह गर्न अहिलेको सानो जनशक्ति र घट्टो बजेटले समस्या पारिरहेको यथार्थ हो। यसै भावनालाई ध्यानमा राखी सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम २० उपनियम (२) ले आयोगको सचिवका रूपमा नेपाल सरकारले निजामती सेवाको राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको कुनै अधिकृतलाई आयोगको सचिवको रूपमा काम गर्न तोक्ने व्यवस्था भएको र यस बमोजिम आयोग स्थापना कालदेखि नै कार्यान्वयन भै रहेको अवस्था छ। नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को २०७७/०७/२० को बैठकबाट यस आयोगको संगठन संरचना र दरबन्दी तेरिजमा संशोधन गरी आयोगको सचिव निजामती सेवाको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको पदाधिकारी रहने व्यवस्था गरेको जानकारी प्राप्त हुन आएको छ।

आयोगको संगठन संरचना बारेमा प्रस्ताव पेश गर्दा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले यस आयोगसँग कुनै छलफल वा परामर्श नगरी केही कारणहरूलाई आधार बनाएको पाइन्छ। केन्द्रदेखि प्रदेश र स्थानीय तहसम्म राजनैतिकदेखि सरकारी र गैर सरकारी संस्थाहरू जस्ता सार्वजनिक निकायहरूमा मौलिक हकहरू मध्ये महत्वपूर्ण रहेको सूचनाको हक सम्बन्धी व्यवस्थाको प्रबर्द्धन, सम्बर्द्धन र प्रचलन गर्न गराउन स्थापित यस आयोगसँग संवैधानिक आयोगका रूपमा रहेका सीमित अधिकार र कार्यक्षेत्र भएका आयोगहरूको तुलना गरी साचिवको पद रा. प. प्रथम श्रेणीको रहने व्यवस्था उपयुक्त छ भन्नु र संगठन संरचनालाई छरितो बनाउने नाममा संगठनको औचित्य, महत्व, कार्यबोझ, सचिवले सम्पादन गर्नुपर्ने जिम्मेवारीको संवेदनशीलतालाई ध्यान नदई विशिष्ट श्रेणीबाट रा. प. प्रथम श्रेणीको दरबन्दी कायम गरिनु उपयुक्त हुने देखिँदैन। यस बारेमा उक्त मन्त्रालयले कुनै अध्ययन गरेको यस आयोगको जानकारीमा नआएको तथा यसैगरी सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोगको प्रतिवेदनमा उल्लेख नै नगरेको संस्थाको बारेमा त्यसैको बहानामा दरबन्दी मिलान गर्नु कति युक्तिसंगत र उपयुक्त हुन्छ भन्ने विषय गंभीर छ।

उल्लेखित कारणहरूले गर्दा कुनै पनि निकायको दरबन्दी पुनरावलोकन वैज्ञानिक अध्ययनबिना गर्दा यसबाट पर्ने प्रभावतर्फ मन्त्रालयको ध्यान गएको देखिँदैन। पदाधिकारीको दरबन्दी कायम गर्दा आयोगले सम्पादन गर्ने कार्यको प्रकृति र महत्वलाई ध्यानमा राखिएको हुन्छ। राष्ट्रिय सूचना आयोगले सम्पादन गर्ने कार्यको प्रकृति र महत्वलाई ध्यानमा राखेर नै आयोगको सचिवमा राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको कर्मचारी रहने व्यवस्था गरेको स्पष्ट छ। तसर्थ यस आयोगको सचिवको रूपमा राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको कर्मचारी नै रहने व्यवस्था कायम गर्न नेपाल सरकारका मुख्य सचिव मार्फत नेपाल सरकारमा आयोगको सचिवालयले अनुरोध गर्ने। यसरी संगठन संरचना परिवर्तन गर्दा यस आयोगसँग परामर्श तथा छलफल नगरिएको प्रति आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ।

४. मुलुकभरका विद्यालयहरूमा सूचनाको हक कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा आयोगबाट आदेश गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

५. South Asian Forum of Information Commissioner को स्थापना गर्ने सम्बन्धमा अध्ययन गरी Protocal Charter तयार गरी पेश गर्न देहाय बमोजिमको समिति गठन गर्ने :

५.१	सचिव, राष्ट्रिय सूचना आयोग _____	संयोजक
५.२	प्रतिनिधि (उपसचिवस्तर) परराष्ट्र मन्त्रालय _____	सदस्य
५.३	प्रतिनिधि (उपसचिवस्तर) सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय _____	सदस्य

२/३

५

५

h

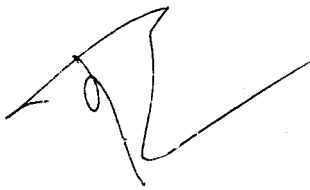
५.४ उपसचिव, योजना शाखा, राष्ट्रिय सूचना आयोग _____ सदस्य-सचिव

५.५ समितिले आफ्नो जिम्मेवारी १५ दिनभित्र पुरा गर्ने ।

विविध बिषयमा छलफल भयो ।

2/11

7

जे
री
ग

य र

गईल

वि